

Muistio

22.5.2023
VN/12056/2023

Hallitusohjelmaneuvoittelut 2023

Asia: Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen / yleiset tuomioistuimet

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan muun muassa oikeus hakea muutosta. Perustuslain 21 §:n säännökset eivät estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia niissä turvattuihin oikeuksiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta kulloinkin kyseessä olevan oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (ks. HE 309/1993 vp, s. 74 ja esim. PeVL 59/2014 vp, s. 2 ja 4—5).

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan KP-sopimuksen 14 artiklan 5 kappaleen mukaan jokaisella rikoksesta tuomitulla on oikeus saada syyllisyyskysymys ja tuomittu rangaistus tutkittavaksi ylemmässä tuomioistuimessa lain mukaisesti. Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella rikoksesta tuomitulla on oikeus saada syyllisyyskysymys tai tuomittu rangaistus ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi. Artiklan 2 kappaleessa on muutoksenhakuoikeuden turvaamisen osalta tehty ero vähäisten ja sitä vakavampien rikosten välille.

Hovioikeuksissa otettiin vuonna 2011 käyttöön jatkokäsittelylupajärjestelmä, jonka soveltamisalaa laajennettiin merkittävästi vuonna 2015. Nykyään valituksen täysimittainen käsittely hovioikeudessa pääsääntöisesti edellyttää, että hovioikeus myöntää valittajalle jatkokäsittelyluvan. Jatkokäsittelylupa

tarvitaan kaikissa riita- ja hakemusasioissa ja pääsääntöisesti myös rikosasioissa. Järjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle jäävät vain sellaiset rikosasiat, joissa vastaaja on käräjäoikeudessa tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kahdeksan kuukautta vankeutta.

Vuonna 2022 jatkokäsittelylupasäännöksiä sovellettiin koko asiaan 5 825 asiassa eli 74 prosentissa kaikista annetuista ratkaisuista. Jatkokäsittelylupaa ei myönnetty 2 987 asiassa, eli lupaa edellyttävistä asioista 51 prosentissa jatkokäsittelylupa evättiin. (Ks. Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös vuodelta 2022 s. 38) Jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista koskevalla uudistuksella tavoiteltiin taloudellisia säästöjä, mutta uudistuksen tarkoituksena oli myös parantaa hovioikeuksien mahdollisuuksia keskittyä päätehtäväänsä eli käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden kontrolloimiseen ja ratkaisuun mahdollisesti sisältyvien virheiden oikaisemiseen (LaVM 24/2014 s. 2). Perustuslakivaliokunta on uudistuksesta antamassaan lausunnossa antanut merkittävää painoarvoa sille, että jatkokäsittelylupajärjestelmä ei itsessään rajoita muutoksenhakuoikeutta. Kaikista käräjäoikeuden ratkaisuista saa edelleen valittaa hovioikeuteen ja kaikki valitukset tutkitaan hovioikeudessa ja käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus selvitetään. Muun ohella näillä perusteilla valiokunta piti ehdotettua jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista perustuslain 21 §:n kannalta lähtökohtaisesti mahdollisena. (PeVL 59/2014 s. 5)

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet huomioon ottaen oikeusministeriö katsoo, että muutoksenhakuoikeutta ei ole yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien asiaryhmien osalta mahdollista rajoittaa nykyisestä.

Riita-asioiden osalta on lisäksi todettava, että riita-asioiden vähäinen määrä tuomioistuimissa on jo nykyisin ongelmallista oikeusturvan ja oikeusvarmuuden kannalta. Suomessa tuomioistuimissa käsitellään vähemmän riitaisia riita-asioita kuin muissa Euroopan unionin tai Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa (ks. HE 201/2022 s. 12 ja Arviomuistio pienriitamenettelystä OMML 2023:1 s. 20). Edellytykset epäselvien tulkintatilanteiden ratkaisemiselle heikentyvät, jos tuomioistuimilla on niukasti mahdollisuuksia antaa lain soveltamista ohjaavia ratkaisuja. Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen nykyisestä heikentäisi edelleen erityisesti korkeimman oikeuden mahdollisuuksia toteuttaa keskeisintä tehtäväänsä ennakkoratkaisujen antajana.

